

логические черты и книжных, и литературных блогов. При этом блоггинг является неотъемлемой частью современного литературного процесса и потому нуждается в дальнейшем углубленном изучении.

Литература

1. Брейнингер О. Блогеры и борьба против клип-культуры // Дружба народов. 2019. – № 5. – С. 269–270.
2. Брейнингер О. Стереотипы про блогеров везде одинаковые // Дружба народов. 2019. – № 2. – С. 251–253.
3. Положение о премии «Блог-пост. Премия за лучший книжный блог года» // Читаем вместе. Навигатор в мире книг: электронная версия журнала. 2019. 11 апреля. [Электронный ресурс]. – Режим доступа (свободный): <http://chitaem-vmeste.ru/news/blog-post>. – Дата доступа: 10.10.2021.
4. Рубанова, Т. Д. Инстаграм как площадка для читательского самовыражения // Вестник казанского государственного университета культуры и искусств. 2020. – № 3. – С. 45–49.
5. Фролова, А. С. Литературный блогер как законодатель читательской моды в среде городской студенческой молодежи // Ученые записки Алтайской государственной академии культуры и искусств). 2021. – № 1. – С. 64–71.

УДК 811.161.3'42

М. А. Салаёва, дац., канд. філал. навук
(МДЛУ, г. Мінск)

КАГНІТЫЎНЫЯ АСНОВЫ СУЧАСНАГА БЕЛАРУСКАМОЎНАГА МАСТАЦКАГА ДЫСКУРСУ

Паводле кагнітолага Дж. Лакафа, культурны наратыў будзеца вакол каштоўнасных, дамінантных паняццяў, якія фарміруюць кагнітыўныя структуры дыскурсу [5, с. 35]. Пад кагнітыўнымі структурамі маюцца на ўвазе фрэймы, канцэптуальныя метафары і кагнітыўныя мадэлі [3; 4; 5].

Фрэйм — гэта структура, якая арганізуе фонавыя веды, у дачыненні да якіх інтэрпрэтуюцца канцэпты і якая выражае семантычныя адносіны паміж цэлымі палямі ўзаемазвязаных канцэптаў [3; 4, с. 116; 5, с. 43]. Фрэйм рэпрэзентуе структуру з’явы ці досведу (тыповыя ўдзельнікі, абставіны, сцэнар дзеяння) і часта мае інтэнцыянальнае прапазіцыянальнае выражэнне [4, с. 116].

Канцэптуальная метафара — гэта кагнітыўны механізм канцэптуалізацыі рэчаіснасці праз фарміраванне меркавання пра суб’ектыўны досвед на аснове сэнсаматорнай дзейнасці [4, с. 45]. Канцэптуальная метафара задае і арганізоўвае іерархію канцэптаў у пэўнай лінгвакультуры, накіроўвае культурны наратыў [5].

6. СОВРЕМЕННЫЙ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ПРОЦЕСС. ПРОБЛЕМЫ ТЕКСТОЛОГИИ В КОНТЕКСТЕ КНИГОИЗДАНИЯ

Фрэймы і канцэптуальныя метафары вызначаюць рознанакіраваныя адносіны паміж элементамі свядомасці і дыскурсу. Мы лічым, што гэта справядліва і для мастацкага дыскурсу. Пры гэтым важна вызначыць, ці з’яўляецца канцэптуальная метафара «нацыя — гэта сям’я» ўніверсальнай для любой культуры, як сцвярджаюць Дж. Лакаф і М. Джонсан, альбо яна вызначаецца сацыякультурнымі асаблівасцямі асобных лінгвакультур [4; 5]. У межах вышэйназванай канцэптуальнай метафары вылучаюцца дзве кагнітыўныя мадэлі як спосабы рэпрэзентацыі дзвюх ідэалізаваных версій сям’і: «строгі бацька» і «клапатлівы бацькі» ('strict father' / 'nurturant parent') [5, с. 77]. Для даследавання беларускамоўнага дыскурсу важна ўдакладніць, ці назіраюцца абедзве мадэлі ў сучасным мастацкім дыскурсе, ці пераважае мадэль «клапатлівы бацькі/клапатлівая маці», як гэта было, на наш погляд, у папярэднія перыяды.

Разгледзеныя вышэй элементы з’яўляюцца як кагнітыўнымі, так і тэкставымі паняццямі. У якасці апошніх яны даступныя для даследавання праз вывучэнне дамінантных канцэптаў культуры. Уяўляецца, што дамінантнымі будуць тыя канцэпты, якія выражаюць каштоўнасці моўнай супольнасці. Аксіялагічна маркіраваныя паняцці могуць разглядацца як ключавыя канцэпты лінгвакультуры. Канцэпты лінгвакультуры трактуюцца такім чынам не ў вузкім сэнсе як семантычныя ўтварэнні, якія не знаходзяць наўпростых эквівалентаў пры перакладзе на іншыя мовы, а ў шырокім як вербалізаваныя культурныя сэнсы, адзінкі ментальнасці, якія маюць адметнасць для нацыянальнай мадэлі свету [1; 2, с. 187].

Паколькі такія паняцці з’яўляюцца актуальнымі для дыскурсу, яны могуць выступаць у якасці ключавых словаў мастацкіх тэкстаў — гэта значыць выражаць асноўныя тэмы, ідэі ці вобразы літаратурных твораў і фарміраваць адпаведныя тэкставыя канструкты. Кагнітыўныя элементы вербалізуюцца ў якасці тэкставых, што і дэманструецца ў даследаванні.

Сучасны беларускамоўны мастацкі дыкурс з’яўляецца шматгранным па тэматычнай насычанасці. Ён характарызуецца аксіялагічнай разнастайнасцю, нерыгіднасцю, але можна выдзеліць у ім пэўныя лініі. Гэта асэнсаванне гісторыі беларускага народу з улікам здабыткаў навукова-гістарычнага і ўплыву сацыяльна-палітычнага дыскурсаў, праблематызацыя каштоўнасцяў самарэалізацыі асобы і эмансipaцыі нацыі, філасофска-этычных, сацыяльна-палітычных тэм, экалагічнай тэматыкі і г. д.

Трэба адзначыць, што кагнітыўныя структуры сучаснага мастацкага дыскурсу, нават калі і грунтуюцца на вечных, умоўна «універсальных»

каштоўнасных паняццях (напрыклад, «каханне», «любоў»), вербалізуюцца з пазіцый беларускай лінгвакультуры, часам з уплывам сусветнай культуры, выяўляючы адпаведныя інтэртэкстуальныя сувязі. Гэта значыць, што, у адрозненне ад, напрыклад, XIX стагоддзя, беларускамоўны мастацкі дыскурс праблематызуе каштоўнасныя паняцці, канцэпты ў беларускацэнтрным ключы (а не ў дачыненні да польскамоўнай ці рускамоўнай культур), выпрацоўваючы альбо раскрываючы кагнітыўныя структуры, якія фарміруюць беларускую лінгвакультуру як самастойную частку сусветнага культурнага наратыву.

У той жа час канцэпты, якія ствараюць цэласнасць, несупярэчліваць моўнай карціны свету, упісваюцца ў сусветны кантэкст, незалежны ад вузкіх нацыянальных уяўленняў. Такім чынам адбываецца рэфрэймінг паняццяў у кірунку большай сэнсавай насычанасці, разнастайнасці фрэймавых роляў і звязаных з імі сцэнараў, сітуацый камунікацыі. Тлумачыцца такая асаблівасць наяўнымі сацыяльна-палітычнымі, эканамічнымі, культурнымі і тэхналагічнымі працэсамі, якія характарызуюцца нашмат большай дыверсіфікацыяй, чым у папярэднія перыяды, ахопліваемыя сучасным этапам развіцця беларускай мовы. У гэтым выпадку назіраецца часавы, культурны і эстэтычны рэфрэймінг існых стэрэатыпаў.

Напрыклад, фрэймы, якія суадносяцца з сацыяльнымі статусамі, дачыненнем да стварэння мастацкага дыскурсу ці ролі ў грамадска-палітычных працэсах эмансipaцыі беларускай нацыі і распрацоўваюцца ў дыскурсе канца XVIII–XIX стагоддзяў, робяцца неактуальнымі ці мяняюць склад і прагматычную афарбоўку: *мужык, селянін, пан, шляхціч, баба*. У гэтым шэрагу менавіты словы, якія азначаюць высокі сацыяльны статус (*пан, шляхціч*), набываюць значэнне гістарычнай і культурнай каштоўнасці ў сучаснай лінгвакультуры. Датычыцца гэта і лексем, якія ўступаюць у фрэймавыя адносіны з вышэйназванымі: *шляхта, сядзіба, палац, замак*. Гэтыя элементы страчваюць негатывную класавую афарбоўку і выступаюць у мастацкім дыскурсе як культурная спадчына беларускага народа, якая перадае адметнасць яго лінгвакультуры, дапамагае будаваць яго самасвядомасць і накіроўвае культурны наратывы.

Праблематызацыя статусаў у сучасным мастацкім дыскурсе будзецца вакол канцэптаў і адпаведных фрэймаў, якія ствараюць больш узвышанае, насычанае, глыбокае і разнастайнае ўяўленне пра каштоўнасную мадэль карціны свету моўнай асобы, у тым ліку і аўтара мастацкага дыскурсу: «інтэлігент», «інтэлектуал», «змагар», «даўншыфцэр», «жанчына». Такім чынам, мяняецца ўяўленне пра носбіта беларускай мо-

6. СОВРЕМЕННЫЙ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ПРОЦЕСС. ПРОБЛЕМЫ ТЕКСТОЛОГИИ В КОНТЕКСТЕ КНИГОИЗДАНИЯ

вы і стэрэатыпага персанажа, які рэалізуе сацыяльныя фрэймы: гэта актант культуры, які валодае тымі каштоўнасцямі, якія былі жаданымі, але не наяўнымі ў папярэднімі перыяды, — розумам і свабодай.

Калі звярнуцца да трактоўкі канцэптуальнай метафары «нацыя — гэта сям'я», якая грунтуецца на ўяўленнях пра маральнасць і добрабыт, то можна заўважыць, што, у адпаведнасцямі з асаблівасцямі развіцця беларускага грамадства, гэтая метафара можа быць выкарыстаная для характарыстыкі канцэптуалізацыі рэчаіснасці і адлюстравання яе ў мастацкім дыскурсе ў XIX—пачатку XX стагоддзяў.

У сучасным дыскурсе назіраецца адлюстраванне адноснай дэмакратызацыі і гамагенізацыі беларускага грамадства, што, на наш погляд, выражаецца ў выкарыстанні кагнітыўнага механізму «што добра/маральна для радзімы — добра для нацыі» і фарміравання канцэптуальнай метафары «нацыя — гэта радзіма». Садзейнічаюць гэтаму як аб'ектыўныя грамадска-палітычныя працэсы XX–XXI стагоддзяў, так і этымалагічны патэнцыял слова *радзіма*, якое можа быць звязана з паняццем «радзіны» як роднасна і тэрытарыяльна цэласнай супольнасці. Таксама спрыяе і згаданае вышэй дамініраванне на папярэдніх этапах канцэптуальнай метафары «радзіма — маці», дзе назіраецца перавага кагнітыўнай мадэлі «кляпатлівыя бацькі», якая ўключае фрэйм «маці». Пры гэтым канцэпт «радзіма» праз акумуляцыю, рэфрэймінг гістарычных фактаў і актуальнае асэнсаванне ў мастацкім дыскурсе набывае вялікую насычанасць перыферыянага поля і робіцца так званым «спрэчным», неадназначным канцэптам [5, с. 177–179].

Апошняе можна праілюстраваць творами папулярных сучасных аўтараў, якія, відавочна, апелююць да каштоўнаснай мадэлі свету носбіта мовы [2]. Так, у Віктара Марціновіча канцэпт «радзіма» рэалізуецца хутчэй у рамках культурна-гістарычнага фрэйму, што выражаецца ў тэме сувязі сучаснага беларускага дыскурсу з гісторыяй, звароту да прэцэдэнтных тэкстаў і імёнаў, постмадэрнісцкага выкарыстання твораў папярэднікаў ва ўласных тэкстах. У Андруся Горвата «радзіма» — частка этнічна-тэрытарыяльнага фрэйму, у рамках каторага *радзіма* асацыіруецца з малой радзімай, зямлёй, культурай і гаворкай палешукоў, сувязю з кроўнымі продкамі. У Альгерда Бахарэвіча «радзіма» ўваходзіць у культурна-сацыяльны фрэйм, у якім канцэпт разгортваецца праз сувязь з прэцэдэнтнымі феноменамі (артэфактамі і дзеячамі) беларускай культуры, з мовай ў сацыяльна-гендэрным кантэксце іх існавання.

Нягледзячы на рознааспектнасць аксіялагічна афарбаванага канцэпту «радзіма», які фарміруе дамінантную канцэптуальную мета-

фару, запатрабаванасць твораў згаданых аўтараў сведчыць пра тое, што пазначаныя фрэімы і мадэлі рэпрэзентацыі рэчаіснасці актуальныя для сучаснага носьбіта мовы і працэсаў канцэптуалізацыі.

Асноўны вывад даследавання заключаецца ў тым, што кагнітыўныя асновы мастацкага дыскурсу пэўнай лінгвакультуры не з'яўляюцца ў поўнай меры ўніверсальнымі. Яны вызначаюцца агульнымі механізмамі працэсаў канцэптуалізацыі, але сэнсавае нападзенне фрэймаў, канцэптуальных метафар, кагнітыўных мадэлей залежыць ад сацыякультурных, гістарычных і палітычных варункаў развіцця лінгвакультуры.

Літаратура

1. Воркачев, С. Г. Постулаты лингвоконцептологии / Карасик, В. И., Стернин, И. А. (ред.) Антология концептов. – Волгоград, 2005. – Т. 1. – С. 10–13.
2. Карасик, В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Монография. / В. И. Карасик. – Волгоград: Перемена, 2002.
3. Минский, М. Фреймы для представления знаний / М. Минский. – М.: Энергия, 1979.
4. Lakoff, G. Philosophy in the flesh: the embodied mind and its challenge to western thought / G. Lakoff, M. Johnson. NY: Basic Books, 1999.
5. Lakoff, G. The political mind: why you can't understand 21st-century politics with an 18th-century brain / G. Lakoff. NY: Penguin Books, 2008.

УДК 655.5(075.6)

А. Н. Царюк, студ.
Науч. рук.: Л. И. Петрова, проф.
(БГТУ, г. Минск)

РЕДАКТОРСКАЯ ПОДГОТОВКА СТАТЕЙ В ЭНЦИКЛОПЕДИЧЕСКОМ ИЗДАНИИ

Энциклопедия — однотоимое или многотоимое справочное издание, содержащее в обобщенном виде основные сведения по одной или всем отраслям знания и практической деятельности, изложенные в виде кратких статей, расположенных в алфавитном или систематическом порядке. Статья — жанр научного текста, структурная единица энциклопедии. Ее цель — представить достоверные сведения о предмете, явлении или личности читателю, который, обращаясь к статье, желает ознакомиться с данным понятием. Содержит определение основного термина статьи, а также краткое описание сущности определяемого им понятия, явления, проблемы в общедоступной форме.

6. СОВРЕМЕННЫЙ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ПРОЦЕСС. ПРОБЛЕМЫ ТЕКСТОЛОГИИ В КОНТЕКСТЕ КНИГОИЗДАНИЯ

При подготовке статьи к печати редактор пользуется методом редакторского анализа. Он дает возможность провести всестороннюю оценку рукописи, выявить и устранить имеющиеся в ней недочеты и подготовить ее к публикации. Статьи в энциклопедиях должны соответствовать современным представлениям о предметах, общественных явлениях, а также содержать новейшие данные по освещаемым вопросам [1].

Энциклопедия — систематизированный справочник, поэтому одним из важнейших требований, предъявляемых к такому изданию, является единообразие построения и подачи материала в однотипных статьях. Сведения в энциклопедической статье отличаются точностью и справочным характером. Форма подачи материала используется краткая и выстроенная по определенному плану. Могут приводиться различные точки зрения на предмет статьи. Выделяют различные типы статей: статьи-обзоры, статьи-справки, статьи-толкования, отличающиеся объемом раскрытия темы. Данное разделение важно и необходимо для редактора, работающего с энциклопедическими материалами для правильной классификации.

Подготовкой издания к выпуску занимается Главная редакция. Члены редакции рассматривают словники, типовые схемы статей, рекомендуют основной состав авторов и рецензентов, осуществляют научное редактирование статей и утверждают их, а также проводят общественное обсуждение наиболее важных статей.

Единообразие построения и подачи материала в статьях достигается путем работы отраслевых научных редакций совместно с редакцией словника. На данном этапе определяются типы статей и разрабатываются их типовые схемы. Это важно для унификации и определения характера сведений, обязательных для каждой статьи.

Согласование отдельных разделов в статьях о государствах зарубежья осуществляется редакторами комплексных статей, которые располагают разделы в принятом для этого типа статьи порядке, проверяют наличие всех сведений, устраняют повторения, расхождения в данных. Отправление варианта статьи на общественное обсуждение после подготовки позволяет повысить качество справочности, а также обновить или уточнить отдельные формулировки и данные.

Статьи в энциклопедиях должны соответствовать современным представлениям о предметах, общественных явлениях, а также содержать новейшие данные по освещаемым вопросам. Необходимо, чтобы энциклопедические статьи продолжительное время были